

Nr 16.

Ankom till Riksdagens kansli den 28 mars 1911 kl. 4 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckt motion om upphäfvande af Konungens rätt att upphöja i adligt stånd samt förläna friherrlig och grefflig värdighet.

I en inom Andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 328, har herr *Eriksson* i Grängesberg hemställt, »att Riksdagen till vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga följande förslag till ändrad lydelse af §§ 37 och 39 regeringsformen:

§ 37.

Riddarhusordningen, som fastställes etc. — — — besluta.

§ 39.

Vill Konungen utrikes etc. — — —; dock må han ej riddarvärdighet utdela; äfvensom alla etc. — — — 91 § stadgadt.»

Därjämte har motionären anhållit, att därest konstitutionsutskottet skulle gilla innebörden i förevarande motion, men finna, att de af honom berörda paragraferna borde formuleras på annat sätt, utskottet därom måtte framställa förslag.

Till stöd för sitt förslag har motionären anfört följande:

»I en af mig i denna kammare och af herr M. Hellberg inom Första kammaren väckt motion ha vi hemställt, att ridderskapets och adelns vetorätt mot af Konung och Riksdag fattadt beslut om förändring eller upphäfvande af dess privilegier, måtte upphöra.

Detta yrkande, som omfattar de nuvarande adelsmännens grundlagstadgade företrädesrättigheter framför andra medborgare, står enligt vårt förmenande i fullaste samklang med den allmänna rättsuppfattningen i

vårt land, som icke vill ge börd en några som helst lagfästa företrädesrättigheter. Om nu dessa privilegier äro stridande mot en allmän folkmening, synes mig lika uppenbart, att nya adelsutnämningar icke häller ha någon folkmening för sig. Jag anser mig därför böra komplettera ofvannämnda motion med ett yrkande om borttagande af Konungens grundlagsenliga rättighet att utnämna nya adelsmän.

Konstitutionsutskottets andra afdelning vid 1812 års riksdag anför, att ändamålen med adelskapsinrättningen i Sverige icke vidare kunna vara flera än följande tvenne: »det ena, att lämna en utmärkt förtjänst en belöning genom ett anseende i opinionen, och det andra, att bibehålla ett tillräckligt antal medlemmar inom det med en konstitutionell röst begåfvade riksstånd, som bär namn af ridderskapet och adeln.»

Det senare af dessa skäl är förfallet genom antagande af vår nuvarande riksdagsordning. Om det första skälet möjligen kunde ha någon betydelse för ett hundra år sedan, saknar det i våra dagar allt värde. Om t. ex. den nyligen affidne författaren Gustaf Fröding blifvit introducerad å riddarhuset, tror då någon, att hans anseende i allmänhetens ögon därigenom blifvit större? Folkmeningen behöfver icke i vår tid vägledas af adelsbref eller ordenstecken, då den värdesätter snillet och den utmärkt förtjänte medborgaren.

Jag vill därmed ingalunda påstå, att det icke finns människor äfven i våra dagar, som värdesätta andra efter deras börd eller titlar, liksom ock människor, hvilka kritisera, därför att de hört andra göra så, men hvilkas kritik skulle förstummas, om den tadelade hade officiell hallstämpel. En utmärkt persons förtjänst förringas dock icke i någon mån därför att sådana människor icke kunna inse hans storhet.

Alldeles orimligt är att i lag medge vissa personer sociala eller privilegierade företräden därför att någon af deras förfäder varit en framstående medborgare. Den afgörande frågan är icke hvem som är den eller dens far eller mor, utan hvad han själf förmår, hvad han gjort och verkat i det enskilda eller det offentliga lifvet. Vårt land är i stort behof af begåfvade, idoga och intresserade män och kvinnor, som främst se till att göra nytta, men kan utan olägenhet undvara dem, som främst sätta värde på sin ärfda sociala ställning.

Det här berörda spörsmålet har varit föremål för Riksdagens behandling vid fyra föregående tillfällen sedan nya representationsskicket genomfördes, senast år 1908. Det kan då synas, som om man icke borde upprepa ett yrkande, som så sent af Riksdagen blifvit afslaget. Men då jag förmenar, att grundlagen i görligaste mån bör stå i öfverensstämmelse med

den allmänna meningen i landet, dristar jag mig att ånyo vid denna, den sista Riksdagen i perioden, bringa frågan på tal.»

Frågan om upphäfvande af konungens rätt att upphöja i adligt stånd samt förläna greflig och friherrlig värdighet har vid fyra föregående tillfällen efter det nya representationsskickets antagande varit föremål för riksdagens pröfning på grund af motioner, väckta i Andra kammaren.

*Utskottets
yttrande.*

Vid 1889 års riksdag framställde herr P. Andersson i Högkil förslag, att denna konungen tillerkända rätt måtte upphävas. Konstitutionsutskottet afstyrkte motionen under anförande af att motionären ej visat, att ifrågavarande kungliga prerogativ blifvit brukadt på ett sätt, som gjorde dess afskaffande önskvärdt, och att utskottet ej funnit den föreslagna grundlagsändringen högst nödig eller nyttig. Utskottets afstyrkande hemställan bifölls af bägge kamrarna.

Ett liknande förslag väcktes ånyo vid 1893 års riksdag af herr Joh. Nydal. Med åberopande af samma grunder, som anförts vid 1889 års riksdag, afstyrkte konstitutionsutskottet äfven då förslaget. Mot utskottets utlåtande i ämnet hade emellertid anförts flere reservationer af utskottets ledamöter, af hvilka fyra hade förenat sig om ett förslag till grundlagsändring i motionens syfte. Första kammaren biföll utskottets hemställan, under det Andra kammaren godkände reservanternas sistnämnda förslag.

Genom två vid 1904 års riksdag afgifna motioner framställde herrar Oskar Berg och D. Holmgren ånyo förslag till grundlagsändring i ofvanberördt syfte. Konstitutionsutskottet tillstyrkte det af herr Berg framställda grundlagsändringsförslaget. Utskottet fann det ej kunna förnekas, att konungens ifrågavarande rätt, om ock under de senaste årtiondena blott i ett fåtal fall utöfvad, stode i strid med den allmänna uppfattning af samhällsförhållandena, som nu är gällande. Efter utskottets mening hade grunden för ett förstärkande af adeln som samhällsklass bortfallit, sedan adeln år 1866 upphört att bilda ett särskildt riksstånd. Genom den sociala utvecklingen med dess sträfvan att med hvarandra sammansmälta de olika samhällsklasserna hade jämväl den uppfattningen alltmer befästats, att utdelande af adelskap icke kan tillföra den adlade ökning i anseende och än mindre innebära någon utmärkelse för hans efterkommande, som erhållit adelskapet genom arf. Jämte det att det ifrågavarande grundlagsstadgandet saknade stöd i en upplyst mening, hvarförutan intet lagbud i längden kan bestå, skulle, efter utskottets uppfattning, af stadgandets fortvaro och tillämpning kunna uppstå mindre goda följder, särskildt i det afseendet, att den känsla af samhörighet inom nationen, hvilken är af stor

betydelse för dess inre fasthet och styrka, därigenom menligt påverkades och i sin utveckling hämmades. — Första kammaren afslog emellertid utskottets förslag, under det att Andra kammaren biföll detsamma.

Vid 1908 års riksdag föreslog slutligen herr Bror Petréen en grundlagsändring i enahanda riktning. Konstitutionsutskottet afstyrkte emellertid densamma. Utskottet fann väl de skäl, som 1904 års konstitutionsutskott anfört, i viss mån äga riktighet, men höll före, att borttagande af konungens rätt att utdela adelskap ingalunda skulle uppnås genom den af motionären föreslagna grundlagsändringen. För att konungen rättsligen skulle vara betagen att utöfva ifrågavarande prerogativ, kräfdes efter utskottets uppfattning att i grundlagen infördes en bestämmelse, som uttryckligen fränkände honom denna rätt. Det syntes också utskottet, att riksdagen ej utan talande skäl borde genomföra sådana grundlagsändringar, hvilka innebära ett ingrepp i de rättigheter, som äro konungen enligt grundlagens allmänna affattning tillerkända, och några sådana skäl hade af motionären ej förebragts. Utskottet ansåg slutligen det förevarande förslaget icke vara af beskaffenhet, att anses såsom en sådan högst nödig och nyttig grundlagsändring, hvarom § 38 mom. 1 riksdagsordningen talar. Utskottets afstyrkande hemställan bifölls af Första kammaren. Andra kammaren afslog däremot densamma och biföll en vid utlåtandet fogad reservation med yrkande i motionens syfte.

Utskottet delar den mening, som framstälts af 1904 och 1908 års konstitutionsutskott, att genom den sociala utvecklingen med dess sträfvan att utjämna de forna ståndsskillnaderna den uppfattningen befästats, att utdelande af adelskap hvarken tillför den adlade ökning i anseende eller innebär någon utmärkelse för den adlades efterkommande, som erhållit adelskapet genom arf. Däremot kan utskottet ej dela 1908 års konstitutionsutskotts uppfattning i det afseendet, att ett uttryckligt i regeringsformen stadgad förbud skulle vara påkalladt för att beröfva konungen ifrågavarande genom § 37 regeringsformen honom uttryckligen tillerkända prerogativ. Om konung och riksdag genom samstämmigt beslut upphäfde grundlagens stadgande om rätt för konungen att adla och utdela friherrlig och greflig värdighet, läser utöfningen af ett dylikt prerogativ för framtiden vara omöjliggjord.

Hvad åter det skäl beträffar, som blifvit framfördt af 1908 års konstitutionsutskott, att riksdagen ej utan synnerligen talande skäl borde taga initiativ till en dylik grundlagsändring, emedan detta skulle innebära

ett ingrepp i konungens rättigheter, finner utskottet sig icke kunna biträda detsamma. Bortsett däriifrån, att det efter § 81 regeringsformen i lika grad tillkommer riksdagen som konungen att taga initiativ till förändring i gällande grundlagar, torde det föreligga verklig anledning att nu upphäva den konungen enligt § 37 regeringsformen tillkommande rätten. Då ifrågavarande rätt, som sedan representationsreformen endast i synnerligen ringa omfattning utöfvats, sannolikt för närvarande och för framtiden ej mera kommer att tagas i anspråk, är stadgandet därom i regeringsformen att betrakta som en sådan död bokstaf, som bör ur författningen uteslutas. Men om mot förmodan konungen ändock skulle med stöd af förevarande grundlagsbestämmelse meddela adelskap eller utdela grefflig och friherrlig värdighet, skulle detta utan tvifvel vara ägnadt att framkalla en misstämning inom vida lager af vårt folk, hvilken utskottet finner det vara välbefogadt att förebygga genom stadgandets upphäfvande. På dessa nu anförda grunder har utskottet funnit motionärens förslag beaktansvärdt och ansett sig böra tillstyrka bifall till detsamma.

Utskottet hemställer alltså,

att Riksdagen med bifall till herr Erikssons i Grängesberg förevarande motion måtte antaga att hvila till vidare grundlagsenlig behandling följande

Förslag till ändrad lydelse af §§ 37 och 39 regeringsformen:

Nuvarande lydelse:

§ 37.

Konungen eger att i adeligt stånd upphöja män, som, genom trohet, tapperhet och dygd, lärdom och nitiska tjänster, gjort sig af Konungen och riket synnerligen förtjente. Konungen må jemväl, såsom belöning för stora och utmärkta förtjenster, tilldela adelsmän friherrlig och friherrar grefflig värdighet. Ej må adelskap, eller friherrlig eller grefflig värdighet, som hädanefter förlänas, tillfalla flere, än den, hvilken adlad eller upphöjd blifvit och,

Föreslagen lydelse:

§ 37.

efter hans död, i rätt nedstigande led efter led, hans äldste manlige bröstarfving af äldsta grenen, samt, efter dennas utgång, stamfadrens närmaste manlige afkomling, af då lefvande äldsta släktgren, och så vidare. Om, genom arf, adeligt stånd tillfaller den, som redan blifvit deruti sjelf upphöjd, eller genom närmare arf insatt, upphöre hans eget adelskap, så framt detta icke är af högre värdighet, i hvilken händelse stamfadrens adelskap öfvergår till närmaste släktgren; finnes ingen sådan, utlockne ätten. Förklaras någon sitt adelskap förlustig, tillfaller detsamma den, som dertill, enligt här stadgade grunder, närmast berättigad är.

Riddarhusordningen, som fastställes af Konungen samt ridderskapet och adeln gemensamt, bestämmer huru ridderskapet och adeln må sammanträda, för att om sina gemensamma angelägenheter besluta.

§ 39.

Vill Konungen utrikes resa, meddele Han statsrådet in pleno denna Sin föresats och inhänte dess tankar däröfver, på sätt 9 § omtalar. Besluter Konungen därefter sådan resa och den verkställer, befatte Sig ej med rikets styrelse eller utöfve den konungsliga makten, så länge Han utrikes vistas, utan föres riksstyrelsen under Konungens frånvaro, i Hans namn, af den till tronföljden närmast berättigade prins, om han

Riddarhusordningen, som fastställes af Konungen samt ridderskapet och adeln gemensamt, bestämmer huru ridderskapet och adeln må sammanträda, för att om sina gemensamma angelägenheter besluta.

§ 39.

Vill Konungen utrikes resa, meddele Han statsrådet in pleno denna Sin föresats och inhänte dess tankar däröfver, på sätt 9 § omtalar. Besluter Konungen därefter sådan resa och den verkställer, befatte Sig ej med rikets styrelse eller utöfve den konungsliga makten, så länge Han utrikes vistas, utan föres riksstyrelsen under Konungens frånvaro, i Hans namn, af den till tronföljden närmast berättigade prins, om han

uppnått den ålder, som i 41 § sägs. Han styre såsom regent med all konungslig makt och myndighet, enligt denna regeringsform; dock må han ej *adeligt stånd och värdighet förläna, eller till grefligt och friherrligt stånd upphöja, eller riddarevärdighet utdela*; äfvensom alla lediga förtroendesysslor endast tills vidare kunna förvaltas af dem, som regenten därtill förordnar.

Är den till tronföljden närmast berättigade prins af sjukdom eller af utrikes vistande hindrad att riksstyrelsen utöfva, då styre såsom regent i Konungens namn med nu sagda befogenhet den af tronföljarens bröstarfvingar, som är till tronen närmast berättigad, för så vidt han uppnått den i 41 § stadgade ålder och hinder af ofvannämnda beskaffenhet för honom ej möter.

Finnes ej prins, som, efter hvad nu är stadgadt, må utöfva riksstyrelsen, före statsrådet styrelsen med samma makt som regent.

Huru förhållas skall, därest Konungen längre tid än tolf månader ur riket blifver, därom varder i 91 § stadgadt.

Stockholm den 28 mars 1911.

På utskottets vägnar:

ERNST TRYGGER.

uppnått den ålder, som i 41 § sägs. Han styre såsom regent med all konungslig makt och myndighet, enligt denna regeringsform; dock må han ej riddarevärdighet utdela; äfvensom alla lediga förtroendesysslor endast tills vidare kunna förvaltas af dem, som regenten därtill förordnar.

Är den till tronföljden närmast berättigade prins af sjukdom eller af utrikes vistande hindrad att riksstyrelsen utöfva, då styre såsom regent i Konungens namn med nu sagda befogenhet den af tronföljarens bröstarfvingar, som är till tronen närmast berättigad, för så vidt han uppnått den i 41 § stadgade ålder och hinder af ofvannämnda beskaffenhet för honom ej möter.

Finnes ej prins, som, efter hvad nu är stadgadt, må utöfva riksstyrelsen, före statsrådet styrelsen med samma makt som regent.

Huru förhållas skall, därest Konungen längre tid än tolf månader ur riket blifver, därom varder i 91 § stadgadt.

Det skulle här antecknas, att herrar *Nyström, Fahlbeck* och *Sjöholm* icke deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet.

Reservationer

af herrar *Trygger, Clason, Bellinder, von Geijer* och grefve *Hamilton, Alexander*.
